

szerű módon nem. Amíg pedig ez meg nem történik, addig — legalább az erdőrendezésnél — *kénytelenek vagyunk megmaradni az eddigi primitív módnál, amely primitív mód azonban a talaj és éghajlat tényezői összeműködésének pontos mértékkel mérhető eredményéből, a fatömegből következett e tényezők adottságára.*

Béky Albert.

Az erdőterület és erdőbirtokmegoszlás statisztikájának megszervezése

Írta: dr. Földváry László.

Az erdőterület és erdőbirtokmegoszlás statisztikája minden erdészeti statisztikának alapja s kezdete.

Mindkettő egyazon forrásból meríti anyagát: a legjelentősebb erdészeti nyilvántartásnak tekinthető *erdők törzskönyvéből*, melyet az új erdőtörvénytervezet fontosságát mélyen átérezve méltán kíván bizonyító erejű közokiratnak nyilvánítani.

Nemcsak a törzskönyv, a kataszter is megállapítja évenként az erdők kiterjedését. Mégis nagy szükség van emellett az erdő-törzskönyvi statisztika fenntartására, sőt továbbfejlesztésére is s ez nem jelent fölösleges kettős adatgyűjtést.

A kataszter minden művelési ággal foglalkozik, azok adatait általánosságban dolgozza fel s az erdészeti statisztika speciális igényeire nem lehet tekintettel. Eltekintve tehát attól, hogy az erdők törzskönyvének nem kizárólag statisztikai szempontból van hivatása, — sőt eddig statisztikai szerepe közigazgatási rendeltetése mellett másodrangú volt —, mint olyan statisztikai adatforrásnak, amely kifejezetten az erdőre van beállítva s adatait minden erdészeti nézőszögből fontos kombináció szerint fel lehet dolgozni: szintúgy nagy jelentősége van.

Mai alakjában ezt a szerepet az erdők törzskönyve nem tudná betölteni.

Legsúlyosabb hibája az, hogy nem tünteti fel a valóságos erdőterületeket.

Amikor először állították össze a nyolcvanas években, majd újból a milleniumi idők alatt, helyes adatokat tartalmazott, azóta azonban nem szegődött fiatalos hévvel a rohanó élet nyom-

dokaiba s míg a valóságos helyzet fecskeszárnyra kelve pillanatról-pillanatra alakult, változott, az erdők törzskönyve a változások keresztülvezetésében ólomlábakkal mozdult előre.

S ha legalább egyenletesen vitték volna ólomlábai! Akkor csak annyiból állana hibája, hogy az élettől egy fázissal elmara-dott; hogy nem mai, hanem tegnapi, multhavi, netalán multévi, esetleg kétéves adatokat nyújt. Régieket, de helyénvalókat, a valósággal valamikor megegyeztetek.

Ennél súlyosabbak a törzskönyv fogyatkozásai.

Benne egyes változások, melyeknek előzményei az erdészeti közigazgatás iratai között zajlottak le, azonnal az elrendelés után keresztülvezetésre értek, mások, melyek nem kínálták magukat ily feltűnő modorban, sokszor évek során át rejtve maradtak.

Nem az erdészeti közigazgatás hibája ez, mely ugyan hogyan helyesbíthette volna nyilvántartását, ha nem volt mód, hogy a beállott változásokról tudomást szerezzen.

Egyetlen segítség megteremteni a kapcsolatot a telekkönyv, a kataszter és a törzskönyv között.

Az új magyar erdőtörvénytervezet ennek valóraváltását zászlajára írta. Megvalósulása után erdőtörzskönyvünk statisztikai szempontból is sokat haladt a tökéletesbülés felé, de még mindig fog fennhagyni magával szemben kívánalmakat.

Hogy a törzskönyvből a jövőben bármikor is statisztikai adatokat lehessen kiolvasztani, további fontos tennivaló az egyéni lapok, kartokékok rendszerére átdolgozni azt. Ma az erdők törzskönyve vármegyénként felfektetett és bekötött hatalmas kötetekből áll. Benne minden községnek külön lapja van s erre a lapra vannak lajstromosan sorba jegyezve a községhatárban elterülő erdőbirtokok, tulajdonosok neve, talajminőség, fafajok térfoglalása és tulajdonjogi birtokcímek szerint részletezve.

Egy ilyen nyilvántartás statisztikai adatok nyerésére, statisztikai feldolgozásra szinte hasznavehetetlen. Ha kombinatív akarjuk anyagát feldolgozni, például, — csak ezek legegyszerűbbjeit említve fel —, ha azt akarjuk megállapítani, hogy a véd-erdőkből hogyan részesednek a különböző tulajdonjogi birtokcímek, vagy, hogy az egyes tulajdonjogi birtokcímek alá tartozó erdőbirtokok miképpen oszlanak meg területnagyság szerint, az összes erdőtörzskönyveket ismételten végig kell lapoznunk és

minden adatát előre elkészített lepedő-táblázatok megfelelő rovatába jegyezve, végül az egész törzskönyvi adathalmazt az eszközölt szükséges sorbaszedés után le kell összegeznünk. Ez, ha évenként akarjuk végrehajtani, hatalmas statisztikai szervezet létesítését kívánja meg s egészében igénybe is venné a szervezetnek a legfokozottabb munkakészség mellett is minden erejét. Mi idő maradna akkor a többi, úgyszinte nélkülözhetetlen statisztikai munkálkodásra? *Pedig az új törzskönyv értékes adatainak elsőrendű erdőgazdaságpolitikai és statisztikai érdekből, — nem szükséges bizonyítanom —, évenként kell statisztikai kiaknázás alá kerülnie.*

Ennek megvalósítására egyetlen már említett lehetőség áll rendelkezésre, átdolgozni a törzskönyvet az egyéni lapok rendszere szerint s minden erdőbirtok számára minden község határában különálló, be nem kötött törzslapot felfektetni.

Első látszatra kivihetetlennek tűnik fel ez a gondolat, pedig sokkal egyszerűbb és kevesebb munkát igénylő módszer, mint a mai s csak első összeállítására okozna a szokottnál nagyobb fáradtságot. De még ez sem súlyos teher, különösen, ha elvül fogadjuk el, hogy a kartoték-törzskönyvben, — miként a maiban is —, csak az öt kat. holdnál nagyobb erdőbirtokokat mutatjuk ki külön s az ennél kisebbek adatait községenként egy összegben jegyezve, egy törzslapon fogjuk vezetni.

Ha egyszer elkészült, további vezetése igen egyszerű.

Az erdőfelügyelő törzslapja járná meg minden törzskönyvi helyesbítés alkalmával a földművelésügyi minisztériumot s a helyesbítés elrendelése után, egyedül a rendelet számának feljegyzése mellett, minden egyéb feljegyzés nélkül a kartoték dobozába kerülne törvényhatóságok, községek és tulajdonosok névsora szerint rendezve el.

A beállott területváltozásokat nem volna szükséges külön lapokon vezetni, mint ma, hanem a törzslap hátsó oldalán. Ezáltal minden év végén a területváltozásokat is kombinatív módon lehetne minden jelentős adatukat kiaknázva feldolgozni.

Az évvégi hosszadalmas egyeztetések egészen elmaradnának, a felügyelő törzslapja minden törzskönyvi helyesbítéskor meg fog fordulni a földművelésügyi minisztériumban s a két törzslap, a központi és az erdőfelügyelőé esetenként ott össze lesz

egyeztethető, — a két törzslap tehát egymástól nem térhet el. A ma parallel, kétoldalt végzett évvégi állományzárlatot csak a földművelésügyi minisztériumban kell majd összeállítani, mindazonáltal meglesz a kettős ellenőrzés, mert nemcsak az évi változásokat, hanem az egész törzskönyvet évenként lesz mód leösszegezni. Az évi (\pm) változások s a múlt évi zárlat összevonásából nyert eredménynek meg kell egyeznie az évi zárlat végösszegével.

A feldolgozást gép alkalmazása mellett csekély fáradsággal évenként a legmesszebb határig lehet elvégezni úgy az erdőterület, mint a birtokmegosztás és a terület-, továbbá birtokváltozások tekintetében is.

A feldolgozás módszereit és elérhető kombinációit ezúttal nem ismertetem, az kívül esik a megszervezés kérdéseinek keretein és már egészen a megvalósítás részletkérdései, — bár tagadhatatlanul ennek legérdekesebbjei — közé tartozik.

A törzslapok, — melyek, hogy tartósak legyenek, kartonból készülnének —, nem lennének a mai erdőtörzskönyvvel megegyező beosztásuk s tartalmuk sem igazodnék a törzskönyvek immár régen elavult rovataihoz.

Beosztásuk nem lehet lajstromszerű rovatos kimutatás, hanem *a statisztikai egyéni lapok rendszere szerint lenne megtervezve*. Szerepet kapna rajtuk a vármegye, a járás, a község adata, a tulajdonos megnevezése, majd az erdőterület: először egy összegben, azután talajminőség szerint részletezve, külön sorban még a tulajdonjogi birtokcím megnevezése, melyhez az erdőbirtok tartozik s végül az erdőbirtokhoz tartozó egyéb területek lennének művelési ágak és kiterjedés szerint felsorakoztatva. A kartont alig kellene kétszeres levelezőlap-nagyságnál nagyobbra készíteni s még így is bőven lenne hely arra, hogy a rovatok oly nagyokra legyenek rajta méretezhetőek, hogy akár évekig is állják a folytonos helyesbítéseknek bár legkoncentráltabb rohamát.

Minőség szerint az új erdőtervénytervezetnek megfelelően véderdőt, közérdekű erdőtelepítést, természetvédelmi erdő és más területet, szabad erdőt és egyéb erdőt kell megkülönböztetni rajtuk.

A tulajdonjogi birtokcímek főbb csoportjainak a feldolgozásnál való könnyebb szétválasztása érdekében s általában az

egyszerűbb kezelhetés végett alkalmazni lehetne a különböző színű kartonok rendszerét s hogy a tulajdonjogi birtokcím-változásoknál emiatt ne álljon elő gyakran a már nagyobb fáradságot adó kartoncsere, az oly birtokcímek, amelyeknél viszonylag sűrűbben fordul elő ez a változás, — mint az a birtokközösségek különböző válfajainál, vagy a községi és városi erdők között tapasztalható —, ezek az általában amúgyis rokontermészetű birtokcímek egyazon színű kartonnal volnának jellemezhetők.

A fafajmegoszlásra vonatkozó adatokat az új törzslapról teljesen elhagyhatónak, sőt elhagyandónak vélem. Annak ellenére, hogy az új erdőtörvény meghozatala után a magánerdőkre vonatkozó üzemtervek elkészültével ezek az adatok a mainál nagyobb pontossággal lennének felvehetők a törzslapokra, sőt annak sem állaná immár semmi sem útját, hogy ne lehessen a fafajmegoszlást teljes részletességgel, minden állománytalkotó fajfajnak külön-külön való feltüntetésével kimutatni, vagy legalább is a mai túlhaladottan összefoglaló „bükk- és más lombfák” csoportját akácra, bükk- és más kemény lombfára, továbbá lágylombfára szétválasztani.

Ezek az adatok azonban az erdők törzskönyvébe nem valók.

A törzskönyv területi és birtoknyilvántartás s mint ilyen, élesen elkülönül a gazdasági és üzemi nyilvántartásoktól.

A területi és birtoknyilvántartás a földbirtokot birtokosok és község határok szerint részletezi, a gazdasági és üzemi nyilvántartás viszont *a gazdaságokat* tekinti vizsgált statisztikai egységeknek és nincsen tekintettel arra, hogy a gazdaság esetleg több község határában terül el, hogy talán több birtokos, vagy több tulajdonos kezében fekszik, esetleg, hogy több gazdaság is áll még ugyanannak a valóságos, vagy jogi személynek tulajdonában.

A területi és birtokstatisztika *csak a területi és birtoklási adatokra lehet kíváncsi* s a még — ámbár ingatlanleltárba tartozó —, épületeket sem veszi lajstromozó ceruzája alá. Annál kevésbé számolhat az erdőgazdaságnak bár tőkéhez tartozó, de a területnek részét nem alkotó faállomány viszonyaival.

Ha az erdőterületi statisztika az erdőn levő faállomány jelenségeinek kutatásába — amilyenek a fafajviszonyok —, alaposan mélyed el, akkor jogosan kérdezzük, hogy vajjon miért

egyedül a fafaj szerint való megoszlás érdeklí, amikor ugyanezen az alapon a faállomány kormegoszlására, sőt sűrűségi viszony-számaira is irányítania kellene lámpását.

Alapelvben ejtett tévedés tehát a fafajok szerint való megoszlás kimutatását belevenni az erdők törzskönyvébe és ezáltal összekeverni az egymással nem vegyíthető erdőterületi és erdészeti üzemi nyilvántartásokat.

Hogy mennyire nem vegyíthető, vagyis egységes anyaggá össze nem állítható, legfeljebb összekeverhető egymással ez a két nyilvántartás, nyomban ki fog még tisztábban tűnni.

A terület változatlan s ha helyes volt a területmegállapítás, a területi nyilvántartásban csak olyan esetben kell helyesbítést eszközölni, ha a tulajdonos személyében eldarabolás, összevásárlás, vagy egészben való tulajdonoscseré folytán változás állott be. Az erdőterületi nyilvántartásban továbbá akkor is, ha a művelési ág az erdőterület javára, vagy rovására megváltozott.

A fafajmegoszlás — nem kell részletezni —, korántsem ilyen tartós életű.

Ha arra az álláspontra helyezkedünk, hogy az ebben beállott mindennemű változást is folytonosan nyomon követjük, egyúttal regisztráljuk is, akkor az erdők törzskönyvének vezetése érdekében hihetetlen arányú statisztikai munkát kellene kifejtenuk s azt hiszem, erre nemcsak a mi generációnk, hanem a jövő erdészeti statisztikusai sem lesznek képesek.

De azt hiszem, szükség sincs erre, még a változások, a fejlődés megismerésének érdekében sem. Ha minden évtizedben egyszer — a még tárgyalás alá kerülő általános időszaki erdőgazdasági statisztikai felvételek alkalmával — megállapítanók Magyarország erdőgazdaságainak faállományviszonyait, ezáltal eléggé regisztrálni lehetne a fafajmegoszlásnak az idők folyamán való alakulását is.

Most látszólag ugyan érzékelní tudjuk még az egy év folyamán beállott változásokat is, kíséreljük azonban még ennek a rendszeres statisztikai felvételnek mélyére hatolni s akkor nyomban világossá válik előttünk, hogy a kapott eredmény csak látszólagos eredmény: eredmény azért, mert számokat tüntet fel, de nem eredmény abból a szempontból, hogy a való helyzethez még csak valami köze is lenne.

Az adatok egy kis része a folyó évi felvételekből származik benne, egy másik csoport mult évi s az üzemterv szerint kezelt erdőbirtokoknál, melyeknél a fafajmegoszlás megállapítása az üzemterv készítése alkalmával történik, az üzemrendezési felvételek időpontja szerint előfordul közte 1—20 évesig mindenféle korú adat. Ez a jobbik eset. Ha üzemterv nélkül kezelt erdőről van szó, a fafajmegoszlás megállapítása nem történhetik rendszeres felvételekkel, hanem a birtokra egész általánosságban egyszerre végzett becsléssel. Ez a becslés a Bedő-féle 1885. évi felvételek alkalmával történt s azóta csak a legkritkább esetben volt kiigazítva. (Így részleteiben az 1896. évben, majd azóta esetenként az erdőfelügyelők tudomására jutott adatok alapján.)

Az év folyamán eszközölt helyesbítések tehát voltaképpen nem a helyesbítés évében beállott változásoknak a keresztülvezetései, hanem az utolsó helyesbítés óta, tehát igen sokszor 48 év óta történt változásoké. Ezek a változások nem egyneműek, mert különböző időszakokban jöttek létre és belőlük semmiféle statisztikai, a fejlődésre, alakulásra való következtetés le nem vonható.

Ha tehát — miként ez ma történik —, arra az álláspontra helyezkedünk, hogy az erdők faállományainak fafajmegoszlását az erdők törzskönyvében (törzslapjában) csak az egyéb változások, vagy az üzemrendezések alkalmával vezetjük át, akkor Magyarország erdőtörzskönyvi fafajmegoszlásának adatai nem egyebek, mint a különböző birtokokra nézve lényegesen különböző elmúlt években megállapított megoszlások adatainak statisztikai szempontból jelentéktelen értékű keverékei.

Az év folyamán történtnek kimutatott változások sem történtek az év folyamán akkor, hanem voltaképpen azok is csak az előbbihez hasonlatos keverékeknek mondhatók.

Egy pontosan meghatározott időpontban az egész országra nézve egyszerre kell észlelni az erdők fafajmegoszlását és minden más statisztikai tömegjelenséget s akkor, de csakis akkor lesz az észlelés eredménye egyszersmind a statisztika tudományának eredménye is. Ez fontos statisztikai principium.

Pedig ebben a tekintetben, rátérek erre is, az erdők törzskönyvének nem egyedül a fafajmegoszlásra vonatkozó rovataiban halmozódnak a hibák, hanem hasonlatosan, csak nem akkora mértékben, minden más területi adatot feltüntető rovatában is.

Az erdők törzskönyve első összeállításakor, ha nem is dolgozott a statisztika legújabb fegyvereivel s habár legnagyobb részében csak általános becsléseken alapult, (igaz, az elegyült állományú erdőrészesletek fafajmegoszlásának megállapítása az elegyarányviszonyszámok segítségével vételével a legújabb erdészeti statisztikában is csak becsléssel történhetik, ez azonban már erdőrészesletenként végzett, minősített, pontosabb becslés), annyiban tökéletesebb volt a mainál, hogy — legalább elméletileg véve —, egy meghatározott időpontban, az 1885. évben állapította meg adatait.

Azóta romlott el a törzskönyv a már leírt körülmények folytán.

Miként a mai, az első törzskönyv is hibáztatható lenne első látszatra elvben amiatt, hogy az erdőterület és a fafajmegoszlás statisztikáját egybefoglalja. Az első törzskönyv tekintetében azonban könnyű megadni a magyarázatot. Akkor a statisztika fogalmai még nem voltak kellőképpen tisztázva, akkor továbbá még nem volt sem erdőterületi és erdőbirtok, sem erdőgazdasági üzemi statisztikai adatunk és a felvétel megszervezői a négy legfontosabb kérdésre helyesen egyszerre kívánták megszerezni a választ: az erdőterületre, az erdőtalajra, a fafajok térfoglalására és a tulajdonjogi birtokcímek szerint való megoszlásra.

Ezt a négy jelenséget így, álló felvétel alkalmával, amikor a tömegjelenségek pillanatnyi keresztmetszetét akarjuk meglátni, össze lehet hozni egy fedél alá; amikor azonban már az időszaki változásokat vesszük számba, mivel mindegyiknek más-más a fejlődési tendenciája, az összehangolás lehetetlen, vagy csak úgy valósítható meg, ha nagy fáradsággal mindegyik jelenség minden változását mindig figyelmünk kereszttüzébe helyezve tartjuk.

A fafajmegoszlás erdőtörzskönyvi rovatairól még annyit, hogy ezeknek az erdőbirtokok nyilvántartása szempontjából semmi szerepük sem volt eddig s kizárólag statisztikai hivatást töltöttek be. Mivel pedig, mint kifejtettem, statisztikai célokra sem ma, sem a törzskönyv átdolgozása után nem lesznek kielégítő sikerrel felhasználhatók s mivel továbbá ezeknek az erdő-törzskönyvbe való felvétele elvi akadályokba ütközik, azt hiszem,

semmi veszteséggel sem járna azoknak az erdők törzskönyvéből való kihagyása. Ennek előfeltétele azonban az általános időszaki erdőgazdasági statisztikai felvételnek minél hamarább való lefolytatása s meghatározott időközönként való megisméltése. Enélkül nincs a fafajmegoszlásra adatunk.

Az erdőtörzslap következő kérdése a tulajdonjogi birtokcímet tudakolná, amelynek csoportjába az erdőbirtok tartozik. Erre, mint említettük, általánosságban, a főbb jogcímesoportokra nézve, már a törzslap színe megadná a feleletet. Hogy azonban a törzslapról a közelebbi kategóriát is meg lehessen alapítani, például a birtokközösségek egyenlő törzslapszínnel jelzett csoportjában, hogy az erdőbirtok volt úrbéresek legelőilletősége-e, vagy közbirtokossági erdő stb., továbbá a szín használatával esetleg elkövethető tévedések elkerülése végett az erdőtörzslapon a tulajdonjogi birtokcím megjelölésére külön kérdésnek kell lennie. Nem elegendő előnyomtatni az összes birtokcímetek, amikor csak a megfelelőnek aláhúzása válna a kitöltésnél szükségessé, mert különböző birtokcímek alá tartozó tulajdonos kategóriák osztatlan, közös tulajdonában álló s az osztatlan birtoklás folytán mégis egy birtoknak számítható erdőbirtokokat területben meg kell osztani a részes birtokcímek között. Hogy tévedés ne essék a feldolgozásnál, az ily birtokok számára minden birtokcímétől eltérő színezésű törzslapokat lesz célszerű alkalmazni.

A mai törzskönyv által használt birtokcím-megjelöléseket, melyek az 1879. évi XXXI. t.-c. 17. §-ának osztályozásához igazodnak, mai fejlettebb elveinkhez áthasonítva az új törzskönyv összeállításakor alkalmunk lesz revízió alá venni. Ennek tárgyalása nem tartozik szorosán ide, hosszadalmas is lenne kitérni rá, mégis néhány szóban — csak mintegy taxatív — nem mulasztjuk el felsorolni a legégetőbbben szükséges változtatásokat. Megyei városi erdő nem a törvényhatósági, hanem a községi erdőkkel tart fenn rokonságot s ezzel foglalandó egybe. A törvényhatóságival való összeházasítását ezideig megokolta az 1898. évi XIX. t.-c. 1. §-a, mely mindkettőt az „f” pontba sorozta be, míg a községi erdőket külön az „a” pontba vette s ezekre eltérő rendeleteket tartalmazott.

Közalapítvány-magánalapítvány elnevezések sok tévedésre

adtak már alkalmat. A közalapítványi erdők közé nem helyénvaló más erdőket sorozni, egyedül a magy. kath. vallásalapítvány és a tanulmányi alap erdeit. Ezért célszerű így is nevezni el ezt a tulajdonjogi birtokcímet s a többi alapítvány számára „iskolai és egyéb alapítványok” címen nyitni rovatot.

A hitbizományok csoportját meg lehetne növelni a rokontermészetű s eddig külön rovatral nem rendelkező családi birtok és vitézi birtok kategóriáival.

A részvénytársaságok mellett pedig a szövetkezetek és egyéb kereskedelmi, vagy ipari célra alakult nyilvános számadásra kötelezett vállalatok birtokcímének is célszerű volna szerepet juttatni.

Ujonnán kellene még kialakítani az árvízszabályozó társulatok, továbbá megfelelő jogi csoportosítás mellett a különféle egyéb közcélra alakult társulatok és egyesületek rovatait is.

A tulajdonjogi birtokcímek ilyen átrendezése az 1879. évi XXXI. t.-c. 17. §-ának likvidálása után veheti azonban csak kezdetét.

Miután már pontosan és itt nem tárgyalt részletkérdéseiben is megterveztük az erdőtörzskönyv átdolgozásának rendszerét és minekutánna ez a tervezet már a legfelsőbb jóváhagyást is elnyerte volt, kezdetét veheti az átdolgozás technikai része. Nem pedig a mai törzskönyvben foglalt adatoknak egyszerű átmásolása által, hanem minden egyes adatnak a revízió legsűrűbb szűrőjén való keresztülbocsátásával. A revízióknak a legkörültekintőbbnek, úgy külső formai, mint belső tartalmi tényezőkre kiterjedőnek kell lennie, csak úgy jár az majdan a várt eredménnyel. Ezáltal esnek a ki a törzskönyvben ma fellelhető hibák. Erről különben az új erdőtörvénytervezet is intézkedik.

Végezetül nem mulaszthatjuk el, ha kellő anyagi fedezet fog rendelkezésre állani, a revíziót helyszíni revízióval: törzskönyvi azonosítással még hatályosabbá tenni. Ennél a kérdésnél azonban már most rá kell mutatnunk arra, hogy a helyszíni azonosítást nem elegendő egyszer lefolytatni, hanem annak, hogy a törzskönyv az élethez símuljon, de ettől eltekintve, az erdőtörvény végrehajtásának generális ellenőrzése végett s a törvényes rendelkezések alól kibujt erdőknek intézményes felkutatása érdekében is, 10—20 évenként feltétlenül meg kell majd ismétlődnie.